

IRODALMI SZEMLE.

Két új Iliász-fordítás.

Baksay Sándor, Homérosz Iliásza. Budapest, a magy. tud. Akadémia
könyvkiadó-vállalata, 1901. 563 l. Ára 6 kor.

Kemenes-Kempf József, Homérosz Iliasa. Budapest, 1902. Lampel R. udv.
könyvkereskedés kiadása. XVI+452 lap. Ára 6 kor.

Homérosz aránylag későn vonult be a magyar irodalomba, aránylag későn talált magyar fordítókra. A XVIII. század végén megindult s a XIX. század elején nagy küzdelmeket vívó irodalmi megújulás, a mely az újabb nyugat-európai költők mellett főleg a régi klasszikus költőket tekintette követendő mintaképek gyanánt, belőlük merített inspirációt, — Homérosz tanulmányozására is kedvezően hatott s Voss német Homérosz-fordításának példája és sikere nem egy magyar emberben keltette föl azt a gondolatot, hogy a költő-királyt magyar nyelvre is le kellene fordítani, szélesebb körök számára is hozzáférhetővé kellene tenni. Így jött létre, Kazinczy közvetlen befolyása alatt, az Iliász első magyar fordítása 1821-ben; szerzője Kazinczy barátja, *Vályi Nagy Ferencz* sárospataki tanár volt. E fordításnak a még kevésbé hajlékony nyelv nehézségeivel sokat kellett küzdenie; ezzel szemben *Szabó István* 1853-ban megjelent, második teljes Iliász-fordítása jelentékeny nyelvi előhaladásokat tüntet föl, a mennyiben szerzője a 30-as, 40-es évek költőinek rohamosan finomodó, esinosodó nyelvét gondosan tanulmányozta és felhasználta fordításában. Szabó fordítása csaknem egy félszázadon át versenytárs nélkül állott a magyar irodalomban, míg végre az új század, csaknem egyszerre, két új Iliász-fordítással ajándékozott meg bennünket.

Baksay Sándor, Lucanus Pharsalia-jának pályakoszorúzott fordítója (1869), már éveken át foglalkozott az Iliász fordításával, egyes énekeket fel is olvasott belőle, a 6 első ének fordítását önállóan is kiadta (1897), végre 1901. karácsonyára az egész Iliász-fordítással elkészült. Baksay Iliász-fordítása nem közönséges élvezetet jelent az olvasóra: kevesen tudnak oly szépen magyarul írni, mint ő. Fordításának a zamatos, behizelgően kedves nyelv mellett

másik előnye — s egyúttal a szakemberek részéről legerősebben megtámadt oldala — a modern versmérték; ő ugyanis nem alakhű fordítást nyújt, hanem a hexameter helyett az alexandrinus használja páros rímekkel, s az énekeket négy-, olykor hatsoros versszakokra osztja. Hallatlan merész és megbocsáthatatlan újítás, — mondják a klasszika philologusok. Meglehet, sőt azt is megengedjük, hogy a magyar irodalom nagy, hősi tárgyakkhoz mindig a hexameter használta, s mi mégis dicsekszünk ezzel a fordítással! Általa Homérosz az egész nemzet közkinésévé lesz, míg azelőtt csak a beavatottak, irodalmilag műveltek kis serege olvasta és csodálta. Ha a Baksay fordítását összehasonlítjuk a következő, alakhű és philologiai tekintetben kifogástalan fordítással, látni fogjuk, hogy a hexameter, bármily szép hangzású is a magyar nyelvben, soha nem lesz nálunk népszerűvé, soha nem tagadhatja meg idegen eredetét.

Philologiai tekintetben a Baksay fordítása nem egy gyöngye oldalt tár a kritika elé. Gyakran megrövidíti a szöveget, nem egyszer elfelejt jelentős, sokatmondó jelzőket visszaadni, s az antik fogalmakat és állapotokat itt-ott modern fogalmakkal és állapotokkal cseréli fel. S ennek daczára az olvasó minden gyöngéjét elfelejti, mihelyt nyelve, előadása varázsának átengedi magát.

Kemenes Józsefnél a philologiai érdek az uralkodó. Az ő Iliász-fordítása hosszú, komoly, fáradalmas tanulmányok eredménye. Már 10 év előtt adott ki az Iliász legszebb énekeiből, legmegragadóbb jeleneteiből egy szemelvényt magyar nyelven. Kísérletét a kritika kedvezően fogadta s azóta nemesak mindenütt simított, javított a fordításán, azt tartalmilag, miként nyelvileg lehetőleg szabatosná és széphanzúsává tenni törekedett, hanem közben a még hiányzó énekeket is lefordította s 1902. őszén az egész Iliász fordítását közrebocsátotta.

Kemenes fordításában mindenütt lelkiismeretesen ragaszkodik az eredeti szöveghez: fordításának főerényeül a *hűséget* emelhetjük ki, a hűséget a gondolatokban és kifejezésekben, a hűséget a szellemenben és a hangulatban. Ez a törekvése csaknem mindenütt czélt ér. Csak itt-ott, talán mivel olykor-olykor Homérosz is szundikál, bágyad el a fordító ereje, s ötlük szemünkbe egy-egy érdesebb szó-lás, egy-egy szárazabb, prózaibb kifejezés. S azt sem szívesen látjuk, midőn a versmérték kedvéért, a mi gyakran megtörténik, rövid magánhangzókat megnyújtva használ és megfordítva, s ha a szókat önkényesen átformálja. A költői hatás nagy részben oda van, mihelyt a nyelv-n erőszakot követünk el. De másfelől azt is meg kell említenünk, hogy a fordító az alliteratiót is gyakran és sikerrel alkalmazza, hogy az eredetit ezáltal is jobban megközelítse. Egészben véve e fordítás is teljes dicséretet érdemel.

Kemenes függelékekkel is ellátta fordítását, a melyben a főbb mythologiai és archeologiai vonatkozásokat ismerteti. A könyvet

Prellernek 9 képe diszít; nyomása itt-ott gondosabb is lehetne. A mű a „Remekírók képes Könyvtára” című vállalatban jelent meg.

Rácz L.

Az ethika alapelvei.

Lipps T., Die ethischen Grundfragen. Zehn Vorträge. Hamburg und Leipzig. (Voss L.) 1900. 308 lap. Ára 5 márka.

Örvendetes, hogy manapság, bizonyára a sociális kérdés behatása alatt, az erkölcsi élet főbb problémái felé fordul a buzgalom, sőt évről-évre fokozódik azok iránt az érdeklődés. Szerző műve, mely a müncheni felsőbb népiskolai egyesületben tartott előadásából keletkezett, becses adalékokkal szolgál az ethikai problémák megvilágításához. Úgy alakilag, mint tartalmilag szinte mintaszerű előadások azok, a melyekben a gondolatoknak egyszerűsége, világossága és következetessége a megfelelő előadásmóddal párosul. Mint mélyérzésű psychologus nem előre megalkotott rendszerekből magyarázza meg az erkölcsi élet tényeit, sőt inkább az erkölcsi élet tapasztalatai alapján alkotja meg helyes erkölcsi itéleteit és fogalmait. Az ethikában, mint normatív jellegű tudományban a tapasztalati módszer szóaltatja meg a gyakorlati életet mellőző speculativ módszer egyoldalúságaival, sőt félszűzségeivel szemben.

Első előadásában az erkölcsiség lényegéről szóló „bevezető” gondolatai után az *egoismust* és az *altruismust* ismerteti. Élesen vonja meg a népek, korok, állások, felfogások sőt egyének szerint változó „morál” s az „erkölcsiség” között. Az erkölcsiség csak egy lehet, s így annak tudománya, az „ethika” is csak egy, a melynek tárgya az általános érvényű és kötelezettségű morál. Az erkölcsiség általános érvénye „psychologiai tény”, vagyis az önmismeretnek és korántsem a világismeretnek a megoldandó kérdése. Különösen tanulságosak az ő mélyreható és meggyőző fejtegetései az egoismusról s az altruismusról. Az egoismus első-, az altruismus másodrendű. Előbbinek kizárólagos uralma a „fikció”, de azért az egoista motívumok eredeti uralma a primitív embernél s a gyermeknél „természetes” valami. Az egoismus teljes uralma „érzéketlenség, renyheség és gondolatszegénység”.

Második előadásában a *főbb erkölcsi motívumokat s a bünt* ismerteti. Az erkölcsinek lényege a motívumok viszonyán, vagyis rendjén épül föl, s maga az erkölcsi törvény kívánja a rendet. Az erkölcsi törvény — mondja Kant nyomán — „formális” törvény, vagyis formája a mi benső erkölcsi életviszonyainknak. A jó és rossz erkölcsi magaviseletünket meghatározó értékfogalom.

A harmadik előadás a *cselekvőség és érzület*, vagyis az eudämonismus és az utilitarismus egymáshoz való viszonyát fejtegeti. Itt Mill Stuart-al szemben azt vitatja, hogy a hasznosság és a bol-